

Dokument o gradnji in razvoju knjižnične zbirke ter zagotavljanju drugih informacijskih virov v specialni knjižnici Prirodoslovnega muzeja Slovenije

Namen dokumenta

Specialna knjižnica Prirodoslovnega muzeja Slovenije se uvršča med specialne knjižnice za kulturo. Deluje v skladu s poslanstvom matične organizacije kot servis, da nudi informacije in zbira literaturo potrebno za proučevanje muzejskih zbirk. S tem dokumentom določamo zbiralno politiko knjižnice za načrtno gradnjo knjižnične zbirke in virov, predvsem za področja naravoslovne znanosti za uspešno zadovoljevanje potreb uporabnikov. Ob tem se upošteva usmeritve Prirodoslovnega muzeja Slovenije, veljavne zakonodaje, standarde in priporočila ter kodeks poklicne etike. Knjižnica je vključena v e-Razvid knjižnic in letno posreduje podatke za vodič po knjižnicah sveta (World guide to Libraries).

Zakonska določila, standardi in strokovna priporočila

- Zakon o knjižničarstvu (UL RS 87/2001, 96/2002 – ZUJIK in 92/2015)
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (UL RS, št. 77/2007 - UPB-1, 56/2008, 94/2009, 4/2010)
- Zakon o zavodih (UL RS, št. 12/1991, 45/1994, 8/1996, 18/1998, 36/2000, 127/2006)
- Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Prirodoslovni muzej Slovenije (Uradni list RS, št. 96/02, 60/03, 11/09 in 53/22)
- Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (UL RS, št. 73/03, 70/08, 80/12)
- Strokovna priporočila in standardi za specialne knjižnice: (26. 11. 2018–25. 11. 2028) (Nacionalni svet za knjižnično dejavnost, 2018)
- Uredba o osnovnih storitvah knjižnic (UL RS, št. 29/2003)
- Navodilo za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (NUK, 31. 1. 2013)
- Guidelines for a Collection development policy (IFLA, 2001)

Splošna izhodišča – status in poslanstvo knjižnice

Knjižnica Prirodoslovnega muzeja Slovenije je bila zasnovana ob osamosvojitvi muzeja leta 1944, njeni zametki pa segajo v obdobje ustanovitve Deželnega muzeja za Kranjsko leta 1821. Večji del fonda Deželnega muzeja je shranjen v današnji knjižnici Narodnega muzeja Slovenije (v njem je tudi preko 500 naslovov antikvarnih knjig s področja naravoslovja izdanih pred letom 1850), manjši del pa v knjižnici Prirodoslovni muzej Slovenije, a med njimi so nekatere zelo pomembne dragocene naravoslovne knjige in revije, ki jih hranimo od začetka izhajanja kot edini v Sloveniji (npr. Verhandlungen der botanisch-zoolog. Gesellschaft, 1 naslov ca. 5 tekočih metrov).

Knjižnica Prirodoslovnega muzeja Slovenije pridobiva, hrani in skrbi za razvoj specializirane knjižnične zbirke na področju naravoslovja ter zagotavlja dostopnost in uporabo. Pri načrtovanju in razvoju knjižnične zbirke upošteva poslanstvo in cilje lastne ustanove ter sledi potrebam uporabnikov. Hrani preko 25.000 enot naravoslovnega gradiva (knjig in serijskih publikacij) ter po

oceni nad 20.000 enot separatov s področja entomologije in drugih ved. V knjižnični zbirki so tudi zemljevidi in neknjižno gradivo ter zapuščine naravoslovcev. Knjižnica hrani veliko specialne literature, ki je ni drugod v Sloveniji.

Knjižnica izvaja knjižnično dejavnost kot javno službo in je odprta za širšo javnost tako strokovnjakom kot ljubiteljem naravoslovja. Uporabniki specialne knjižnice so strokovnjaki s področja geologije, biologije, gozdarstva, pedagogike, muzeologije in drugih sorodnih ved. Večinoma so to zaposleni v matični ustanovi (notranji uporabniki), a tudi zunanji uporabniki prihajajo v knjižnico in čitalnico (strokovnjaki, ljubitelji, dijaki).

Namen in cilji nabave knjižničnega gradiva in informacijskih virov ter njegovi uporabniki

Stalni razvoj naravoslovne knjižnične zbirke in zagotavljanje ustreznih informacijskih virov sta temeljni nalogi knjižnice za uresničevanje poslanstva in trajnostnega razvoja. V skladu s svojimi zmožnostmi sledi spremembam ter se prilagaja raziskovalnim, izobraževalnim in ustvarjalnim željam uporabnikov, obenem zagotavlja trajno hranjenje nacionalnega bogastva kulturne dediščine naravoslovne literature kot njeno popularizacijo.

Knjižnica hrani in pridobiva publikacije za 'Arhiv narave', sodeluje pri informacijski in raziskovalni podpori kustosov in drugih zaposlenih v Prirodoslovnem muzeju Slovenije, pri (pred)prilavi razstav in projektov; v pomoč je tudi drugim raziskovalcem zemeljskih znanosti, biološke raznovrstnosti, botanikom, pedagogom, študentom ter ostalim posameznikom zainteresirane javnosti pri pripravi čtiva v čitalnici ali posredovanju dokumentov na daljavo.

Nameni in cilji pridobivanja knjižničnega gradiva in informacijskih virov so:

- kratkoročno podpreti načrtovanje in izvajanje posameznih programskih sklopov Muzeja
- kratkoročno in dolgoročno podpreti delovanje matične ustanove
- dolgoročno omogočiti proučevanje področja, za katerega je Muzej pristojen
- potencialnim (notranjim) in drugim (zunanjim) uporabnikom ponuditi in omogočiti dostop do knjižničnega gradiva in informacijskih virov.

Vrste knjižničnega gradiva in informacijskih virov:

Knjižnica zbira predvsem naravoslovno gradivo (biološko, geološko) in muzeološko kot tudi drugo z naravoslovjem povezano literaturo. Zbira izdaje starejšega strokovnega tiska za Arhiv narave. Posebne zbirke znotraj knjižnice so zasebna knjižnica Ferdinanda J. Schmidta, knjižnica Ornitološkega zavoda; zapuščine in darovi naravoslovcev (Savo Brelih, Boštjan Kiauta, Luka Pintar idr.); v sodobnem času se gradi entomološka, zoološka, botanična in geološka knjižnica. Dostop do informacijskih virov je zaenkrat omejen predvsem na brezplačne e-Vire, a trend je, da se v prihodnosti razširi glede na potrebe in zmožnosti ustanove. Večino gradiva knjižnica hrani v

skladišču na drugi lokaciji, del knjižnega gradiva je v prostem pristopu v čitalnici knjižnice. Zbira se tako tiskano gradivo (monografske in serijske publikacije, separati), ki prevladuje, neknižno gradivo je skromno zastopano (DVD, CD, VHS kasete, zemljevidi, plakati, listkovni AIK katalogi). Elektronske publikacije se bodo z leti povečevale. Muzej hrani tudi hemeroteko v mapah, kjer so zbrani izrezki iz časopisov o dejavnosti Prirodoslovnega muzeja Slovenije od leta 1958 naprej.

Dostopi do plačljivih podatkovnih baz so omejeni le na potrebe svojega delovanja.

Način izbora knjižničnega gradiva ter vključevanja predstavnikov matične organizacije in drugih uporabnikov pri izbiri le-teh

Specialna knjižnica redno dopolnjuje zbirko naravoslovnega gradiva.

Prednostna področja so:

- vede o Zemlji (geologija, paleontologija, geografija)
- biologija – rastlinstvo, živalstvo (o žuželkah, pticah, sesalcih, idr.)
- muzejska pedagogika
- muzeologija
- računalništvo
- bibliotekarstvo

Neprednostna področja so: gozdarstvo, fotografija, zgodovina, arheologija, in ostala področja humanističnih in tehničnih ved.

Zaposleni v knjižnici zbira predloge za pridobitev knjižničnega gradiva na več načinov, največ s sprejemanjem pobud raziskovalcev (kustosov) in drugih zaposlenih v muzeju glede na projekte v pripravi in pomembnost, v manjši meri s spremljanjem ponudb različnih založb in antikvariatov. Seznam predlogov za nakup knjižničnega gradiva odobri vodstvo. Gradivo se vključi v knjižnično zbirka, razen literature in virov za namen potreb poslovanja organizacije.

Knjižnično gradivo pridobljeno z zamenjavo s sorodnimi ustanovami po Sloveniji in svetu se načeloma vse uvršča v zbirko. Če prejete publikacije niso skladne z zbiralno politiko, si knjižnica pridržuje pravico, da jih izloči in v zameno preda drugim knjižnicam kot tudi neinventarizirane dvojnice.

Publikacije, ki izidejo v založništvu Muzeja, se praviloma hrani vsaj v dveh izvodih (za izposojlo, arhiv).

Poleg inventariziranega gradiva knjižnica hrani tudi starejše, še neinventarizirano gradivo, ki ga postopoma pregleduje. Odločitev za strokovno obdelavo sledi smernicam prednosti in kriterijem za zbiranje pridobitev.

Vrsta in namen gradnje posameznih knjižničnih zbirk

Specialna knjižnica ima v svoji zbirki gradivo, ki je vsebinsko povezano s strokovnim, raziskovalnim in pedagoškim delom muzeja. Podpira raziskovalne (razstavne, publicistične, medijske) procese zaposlenih v matični ustanovi, omogoča dostop do knjižničnih zbirk tudi širši javnosti. V sistem COBISS so vpisane bibliografije zaposlenih in raziskovalcev grede podatki tudi SICRIS. Večinoma imajo medijske objave in posneta predavanja (npr. Videlectures) povezavo na spletno stran, kjer si jih javnost lahko ogleda. Medijske objave, videoposnetki in dogodki (razstave) se vnašajo v COBISS od leta 2006 z ustreznimi povezavami do spletnih vsebin.

Muzej hrani tudi zbirko digitalnih vsebin za interno ali arhivsko rabo in je na voljo notranjim uporabnikom.

Dejavniki, ki vplivajo na prioritete pri nabavi knjižničnega gradiva

Prednost pri nabavi novega gradiva so knjižne izdaje s področja ozko specializiranih ved naravoslovja, s katerimi se zaposleni ukvarjajo, predvsem temeljna dela, ki so v obravnavi matične ustanove navedena kot prioriteta (za predpripravo tematskih razstav ipd.). Pri izboru starejših tiskov je prvi kriterij pokrivanje interesnega polja matične ustanove ter njenih uporabnikov. Pomembni kriteriji pri izboru gradiva so zgodovinska vrednost, nacionalni pomen, ohranjenost, številčnost izvodov in cena. Za nabavo se poišče ustreznega, zanesljivega dobavitelja.

Stališče glede sprejemanja in vključevanja darovanega knjižničnega gradiva

Darovano gradivo se v knjižnično zbirko vključi, če izpolnjuje pogoje: vsebina podarjenega gradiva se sklada z interesnim področjem muzeja in knjižnice; da ga v knjižnični zbirki še ni (razen v primerih zelo iskanih in pogosto uporabljenih publikacij sprejmemo dvojnik); ohranjenost gradiva, dodatne informacije o gradivu (izvor - provenienca), redke izdaje, exlibrisi, nacionalni pomen.

Dvojnice so uvrščene pogojno glede na pomembnost gradiva in potrebe uporabnikov, lastniške podpise, pripisi in kakšne posebnosti.

Poškodovanega, neaktualnega in vsebinsko neustreznega gradiva knjižnica praviloma ne uvršča v zbirko.

Potencialne darovalce naprošamo, da pošljejo podatke o gradivu in podatke o darovalcu knjižnici na naslov biblioteka@pms-lj.si, da se lahko pregleda, kaj knjižnica potrebuje. Po vnaprejšnjem dogovoru se pripravi ustrezno pogodbo oziroma Potrdilo o prevzemu gradiva ter izvede prevzem.

Če knjižnica prejme dar brez vnaprejšnjega dogovora, postane lastnik gradiva in z njim prosto razpolaga. Publikacije, ki jih ne uvrsti v knjižnično zbirko, lahko podari drugi knjižnici ali ustanovam, uporabnikom ali širši javnosti, ali pa jih zamenja oziroma proda, pridobljena sredstva pa uporabi za nakup novega relevantnega knjižničnega gradiva ali knjižnične opreme.

Način razvoja knjižnične zbirke, odpisa in izločanja knjižničnega gradiva

Knjižnična zbirka se gradi z nakupi, z zamenjavami publikacij s sorodnimi ustanovami, darovi in lastnimi izdajami. Gradivo, ki ne ustreza kriterijem za umestitev v zbirko, se popiše in odpelje v skladiščne prostore ali izloči in ponudi drugim (NUK, knjižnice po Sloveniji, biologom, geologom).

Kriteriji za odpis gradiva so:

- vsebina, ki ni na prednostni listi (izjema so gradiva zaključenih posebnih zbirk in drugimi posebnostmi)
- dvojniki (izjema redko in dragoceno gradivo, zaključene zbirke)
- zastarelost (npr. računalniški priročniki, zakonodaja, ipd.; zastareli mediji)
- ohranjenost in nepopolno gradivo (poškodovane izvode se nadomesti, če je možno)
- založeno in izgubljeno gradivo (izvode se nadomesti, če je možno).

Knjižnica odpisuje gradivo po ustaljenem postopku, najprej se ga ponudi NUK-u, nato ostalim knjižnicam. Gradivo, ki ostane se lahko podari organizacijam, šolam, širši javnosti ali proda na javni dražbi ali odda v reciklažo. Izkupiček od prodaje gre za nakup novega gradiva za dopolnjevanje knjižničnih zbirk.

Sklep

Specialna knjižnica Prirodoslovnega muzeja Slovenije bo sprejeti dokument o zbiralni politiki glede na cilje zapisane v strateškem načrtu Prirodoslovnega muzeja Slovenije ter po potrjenem letnem delovnem in finančnem planu muzeja, enkrat letno pregledala in po potrebi posodobila. S tem želi slediti načelom odličnosti ter svojim uporabnikom zagotavljati vire za nemoteno delo in razvoj, knjižnico pa bogatiti s fizičnimi izvodi kot tudi z informacijskimi viri.

Ljubljana, 30. 11. 2023

Pripravila: Alenka Jamnik, univ. dipl. ing. geol.
Bibliotekarska specialistka

Dr. Miha Jeršek
direktor Prirodoslovnega muzeja Slovenije